

**Міжнародна наукова конференція Національної бібліотеки України імені
В. І. Вернадського «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у
міжнародний бібліотечний простір» (2024)**

**Семінар «Українська юдаїка: історія збереження та вивчення бібліотечних,
архівних, музейних фондів і пам'яток України»**

Сидорчук Таїсія Михайлівна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0941-3763>,

кандидатка історичних наук, керівниця,

Науково-дослідний центр орієнталістики імені Омеляна Пріцака,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,

Київ, Україна

e-mail: Sydorchuktm@ukma.edu.ua

**ЮДАЇКА В НАУКОВОМУ АРХІВІ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»: ОГЛЯД ФОНДІВ, ТЕМАТИКА,
ТИПИ ДОКУМЕНТІВ**

Здійснено огляд матеріалів юдаїки в фондах наукового архіву Національного університету «Києво-Могилянська академія». Визначено основну тематику архівних документів, їх типи та особливості, а також значення для дослідження окремих єврейських громад і єврейських вчених та діячів.

Ключові слова: юдаїка, науковий архів, архівний документ, Національний університет «Києво-Могилянська академія».

Науковий архів як структурний підрозділ наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) був створений у 2001 р., оскільки до відродженої Києво-Могилянської академії її дарувальники згодом, окрім книжкових колекцій, почали передавати на довічне зберігання й свої архівні збірки. На сьогодні серед 28 опрацьованих і описаних

архівних колекцій наукового архіву в трьох архівних фондах зберігаються документальні матеріали з єврейської тематики.

Найбільш чисельно юдаїка представлена в архівному фонді № 10 видатного вченого ХХ ст. Омеляна Пріцака (1919–2006). Вчений з широкими науковими інтересами приділяв увагу також вивченню єврейського чинника в історичних процесах у Східній Європі й насамперед на українських землях у контексті дослідження історії України від Київської держави ІХ–ХІІІ ст. і до ХІХ–ХХ ст.. Треба зазначити, що матеріали юдаїки в архівній колекції О. Пріцака є органічним доповненням цінної і почасти рідкісної збірки юдаїки в бібліотечній колекції вченого, огляд якої був представлений авторкою в матеріалах міжнародної наукової конференції Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського у 2022 р.. Вивчення наукової біографії вченого та його архівної колекції дають підстави означити два найбільші тематичні блоки архівних матеріалів з єврейської тематики: а) єврейська тема у науковому доробку О. Пріцака; б) науково-творчі стосунки О. Пріцака з єврейськими академічними інституціями та науковцями. Перший із цих блоків включає рукописні й машинописні варіанти спільної праці О. Пріцака та американського вченого Нормана Голба (1928–1920), що вийшла у світ у 1982 р. у Лондоні під назвою «*Khazarian Hebrew Documents of the Tenth Century*». Крім того, всі етапи й особливості цієї тривалої співпраці відображені у листуванні обох науковців, що охоплює 1967–1982 рр. Серед архівних документів О. Пріцака також зберігаються різні варіанти й типи документів (рукописні, машинописні, верстки, робочі виписки з різноманітних джерел) низки згодом надрукованих статей вченого з єврейської тематики, зокрема «*The Khazar Kingdom's Conversion to Judaism*», «*The Pogroms of 1881*», «*The Pre-Ashkenazic Jews of Eastern Europe in Relation to the Khazars, the Rus' and the Lithuanians*», «*Ukraine as the Setting for the Emergence of Hasidism*» та ін.

Стосовно другого тематичного блоку документів з єврейської тематики, то оскільки О. Пріцак як професор провідних університетів Німеччини й США, а також як організатор, керівник і член міжнародних наукових інституцій

підтримував багатолітні наукові контакти з дослідниками в галузі юдаїки й представниками єврейських наукових осередків, у його колекції збережено рукописні й машинописні праці, CV, бібліографії, епістолярій, автографи відомих європейських, американських й ізраїльських науковців.

Архівний фонд № 21 журналіста, редактора, письменника, шахіста й історика українських шахів Юрія Семенка (1920–2003) містить його листування з радянським політичним в'язнем, громадським діячем Яковом Сусленським (1929–2009) та відомим шахістом-гросмейстером Володимиром Корчним (1931–2016). Ці епістолярні документи, більшість з яких є автографами, мають значення не лише в контексті дослідження біографії Я. Сусленського та В. Корчного, адже проливають світло на питання співпраці й тісних контактів діячів українського та єврейського походження.

В науковому архіві НаУКМА зберігається інституційний архівний фонд № 11 Українського технічно-господарського інституту (далі: УТГІ), який функціонував у Німеччині в 1945–1990 рр. В цьому архіві відклалися понад 10 документів члена Української Центральної Ради від єврейської партії «Поалей-Ціон», члена кількох українських урядів 1918–1919 рр., економіста, професора Української Господарської Академії (далі: УГА) в Подєбрадах у 1920–1930-х рр. та її правонаступника – УТГІ в 1950–1960-х рр. Соломона Гольдельмана (1885–1974). У фондовому описі № 1 зберігається листування С. Гольдельмана з ректоратом УТГІ, зокрема його автографи й оригінал фотографії. Опис № 2 фонду містить дві розлогі статті з біографією С. Гольдельмана співробітників УГА та УТГІ, які з ним співпрацювали й були обізнані з його педагогічною, науковою, громадською діяльністю. Крім того, в описі № 2 також зберігається дослідження про соціально-господарське життя євреїв села Широкий Луг на Закарпатті, яке підготував у 1930-х рр. випускник та співробітник УГА Павло Донченко (1889–1965). Цінність дослідження в тому, що автор безпосередньо вивчав життя єврейської громади, перебуваючи у селі й спілкуючись із євреями. Крім того, у справі міститься унікальна світлина дерев'яної синагоги цього ж села та євреїв у святковому вбранні, датована 1934 р..

Таким чином, огляд матеріалів юдаїки, що зберігаються в архівних колекціях О. Пріцака, Ю. Семенка, Українського технічно-господарського інституту наукового архіву наукової бібліотеки НаУКМА дозволяє дійти таких висновків: 1) Тематика матеріалів юдаїки в науковому архіві НаУКМА відображає низку важливих з історичного й наукового погляду питань, а саме: а) життя й діяльність визначних діячів єврейського походження; б) історія єврейських громад; в) наукові взаємостосунки між українськими та єврейськими академічними інституціями й науковцями; г) єврейська тема в науковій творчості українських вчених. 2) Чисельні рукописні й машинописні тексти наукових праць та листи з автографами визначних єврейських науковців і відомих діячів єврейського походження другої половини ХХ ст. є цінними історичними джерелами до їх біографій та історії єврейських академічних інституцій. 3) З огляду на значний науковий, інформаційний та історичний потенціал ці документальні матеріали потребують подальшого введення до наукового обігу й широкого використання у дослідницькій роботі, зокрема студентів магістерської програми «Юдаїка» в НаУКМА.

Taissa Sydorчук

ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-0941-3763>,

Candidate of Historical Sciences, Head,

Omeljan Pritsak's Research Centre for Oriental Studies,

National University of Kyiv-Mohyla Academy,

Kyiv, Ukraine

e-mail: Sydorчукtm@ukma.edu.ua

JUDAICA IN THE SCIENTIFIC ARCHIVE OF THE NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV-MOHYLA ACADEMY: OVERVIEW OF COLLECTIONS, SUBJECTS, AND TYPES OF DOCUMENTS

An overview of Judaica materials in the collections of the Scientific Archives of the National University of Kyiv-Mohyla Academy was fulfilled. The main topics of archival documents, their types and peculiarities, as well as their significance for the

study of individual Jewish communities and Jewish scholars and public figures were determined.

Keywords: Judaica, scientific archive, archival document, National University of Kyiv-Mohyla Academy.